

Bəxtiyardan söz düşəndə dəfələrlə təkrar-təkrar oxuduğum şerlərinin bütün misraları gözlerim önündən keçir. Bu keçid o qədər sürətli, o qədər uzun və o qədər dərin ki, leysandan sonra nərilti ilə üzə aşığı çağılayan bol və gur sulu dağ çayını xatırladır. Bu axının içində dəyəri heç bir meyarla ölçülə bilməyən o qədər qiymətli incilər var ki, onları seçib ayırmaq və ən başlıcası, onların dəyərini bir yazıda ifadə etmək bir ümmanı bir gölə sığışdırmaq qədər çətin görünür. Buna baxmayaraq, Bəxtiyar Vahabzadə haqqında yazmamaq da mümkün deyil. O hələ sağlığında ikən hər bir oxucunun qəlbində öz heykəlini yaratmış bənzərsiz bir söz sənətkarıdır. Vətəninə sevinən hər bir azərbaycanlının ürəyində bir Bəxtiyar dünyası var. Milyonların qəlbində özünə yuva qurmuş bu "dünyaların" vəhdətindən mütəfəkkir şairin, böyük söz ustasının, vicdanlı müəllimin, əxlaqlı vətəndaşın, mübariz ziyalının, üsyankar dissidentin müdrik və kamil obrazı doğulur. Hər birimizin qəlbindəki Bəxtiyar Vahabzadə bu obrazın monumental surəti-

cəhəti zəmanəmizin görkəmli yazıçısı, türk dünyasının böyük oğlu Çingiz Aytmatov dəqiqliklə göstərib: "Bəxtiyar Vahabzadənin poetik təfəkkür mədəniyyəti təbiətə millidir. Bu, müstəsna dərəcədə zəruri haldır ki, sən övladı olduğun xalqın nitq hissəsində fel olmağı bacarasan, xalqın canlı dil memarlığına öz töhfəni verə biləsən". Bəxtiyar Vahabzadə isə öz yaradıcılığı ilə təkə ana dilimizin memarlığına deyil, həm də vətən sevgisindən, millət qayğısından, Azadlıq, İstiqlal amallarından yoğunulmuş müasir milli düşüncə memarlığımıza əvəzsiz töhfələr verdi.

XIX əsr milli mədəniyyət düşüncəmizə Mirzə Fətəli Axundzadənin verdiyi təkandan sonra davam edən hərəkat başqa böyük yaradıcılarımızın yaradıcılığında lazımi dərəcədə əksini taparaq XX əsrin ikinci yarısında Bəxtiyar Vahabzadə ilə özünün "poetik rezonansını" yaradır. Təsədüfi deyil ki, altmış-səksəninci illərdə Mirzə Fətəli Axundzadəyə həsr etdiyi iki şerində Bəxtiyar Vahabzadə məhz ictimai-milliyet şüur oyanışını diqqət mərkəzinə gətirir, "sarayların

sas, ərkyana, həm də yeri gəldikcə, tənqidi münasibətini bildiren əsərlər yazır.

Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycanı - onun dünənini, bu gününü və sabahının bütövlüyündə görür. Keçmişimizdən gələcəyimizə uzanan yolda milli-ictimai ideallarımızın varisliyinə ehtiramı vətəndaş əxlaqının ən yüksək örnəyi sanır. Hamıdan öncə o özünü - Vətəninin şair oğlunu bu əxlaqın daşıyıcısı missiyasında təqdim edir. "Şair kimdir?" - sualına da ustadın cavabı belədir:

**Şair - fikirlərin çırpınan seli,
Şair - həqiqətin müğənnisidir.
Şair - təbiətin danışan dili,
Şair - cəmiyyətin üsyan səsidir.
Şair - zamanənin, əsrin vicdanı,
Şair - tarixlərin şərəfi, şanı.
Şair - bu dünyada zamanın sözü,
Şair - həqiqətin, haqqın güzgüsü!**

Məhz belə bir həqiqətsevərlik mövqeyinin gəldikcə dərinləşməsi - Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında fəlsəfi poeziya janrını ön plana çıxarıb. Bəxtiyarın sənət dünyasında söz

ümumiyyətlə, şairin yaradıcılığında lirizmdən drammatizmə, drammatizmdən lirizmə keçid də çox ahəngdar və yumşaqdır. Ustadın lirik poeziyasında dil o qədər axıcı, üslub o qədər bənzərsiz, duyğu o qədər əlvandır ki, bu biçimdə olan əsərlərə zaman-zaman musiqi bəstələnməsi də Azərbaycan incəsənətinə yeni ifadə tərzini, yeni ifaçılıq maneraları gətirə bilmişdir. Bu gün artıq Azərbaycan musiqisini Bəxtiyar lirikası, Bəxtiyar qəzəlləri olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil. Şair elə "Muğam" poemasını da sadəcə Azərbaycan klassik musiqi mədəniyyətinin dəyərlərinə ehtiram bəsləməyin gərəkdir olduğunu göstərmək üçün qələmə almış, həm də muğam sənətini dünya mədəniyyətinin zirvə qatına yüksəltmək məramı ilə yazmışdır.

Azərbaycanın böyük ictimai xadimi Bəxtiyar Vahabzadə xalqımızın ən dar günlərində onun varlığını qoruyan bir mücahid olduğu üçün, qələmindən çıxanlarla dilindən çıxanlar üst-üstə düşdüyü üçün, ədəbi şəxsiyyəti əməli fəaliyyətindən ayrılmaz olduğu üçün, ən kiçik şerləri belə həqiqət saçır, dolğun bir poetik ideyanın təəcəssümü olur.

Bəxtiyar Vahabzadənin son dövr yaradıcılığı, bir filosof-sənətkar olaraq, zamanəsinin hadisələrinə onun daha miqyaslı vətəndaş münasibətini əks etdirən mükəmməl və cillalı əsərlər yazması ilə səciyyələnir. Bütün yaradıcılığının əvvəli ilə sonunu birləşdirən bir sönməz amal isə hər zaman - Azərbaycan və onun istiqlalı olaraq qalır. Bəxtiyarın özündən sonrakı dövrlərə baxışlarında da Vətənin istiqlalı başlıca qayə kimi görünür. Babaların milli müstəqilliyə qovuşan yolunu nəvələr - istiqlal çağında doğulan və doğulacaq yeni-yeni nəsillər davam etdirir:

**Nəvəm beşiyində mişamış yatır,
Yatır çəkdiyimiz dərdədən bixəbər.
Birimiz əvvəlki, birimiz axır,
Mən batan günəşəm, o, doğan səhər.**

**Nəvəm yavaş-yavaş böyüyür hələ.
Bizim istiqlalın həmyaşdır o.
Bizim ay-ulduzlu bayrağımızla
Mənim nəzərimdə yaşaydır o...**

**...Oğullar, nəvələr qoruyar, yeqin,
Babalar qazanan bu istiqlalı.
Bu bayraq altında böyüyənlerin
Ruhu da özü tək azad olmalı!**

Azərbaycanın müstəqillik dövrünün "poetik tarixini" yaradan Bəxtiyar Vahabzadənin poeziyası bu mərhələdə yetərincə müdrikləşir, həm də əzəl mahiyyətinin yeni görşənşləri kimi, daha da inqilablaşır, misraları qiğılıcı saçır...

Bəxtiyar Vahabzadənin təqribən 60 ili əhatə edən zəngin yaradıcılığı Azərbaycanda və xaricdə, xüsusilə Türkiyədə çox geniş şəkildə öyrənilib, haqqında yüzlərlə dəyərli tədqiqat əsərləri yazılıb. Müasir Azərbaycan mədəniyyətinin öncül yaradıcılarından bir çoxu Bəxtiyar Vahabzadə haqqında söz deyib. Bəxtiyar Vahabzadənin poeziyası, dramaturgiyası, ədəbi-siyasi publisistikası, ədəbiyyat tariximiz haqqında tədqiqatları müasir Azərbaycan mədəniyyətinin daim öyrənilməyə layiq olan zəngin irsidir. Onun hər bir əsəri bu möhtəşəm irsin ulduzları kimi çox uzaqlardan belə görünən çox kiçik, lakin elə o ulduzlar qədər də parlaq zərrələridir. İnsanlığın beşiyi olan Yerdən dayanıb göy üzünün dərinliklərində sayrısan ulduzları seyr etdikcə onların əlçatmaz olduğunu anlayırsan. Bəxtiyar Vahabzadə ulduzunun müstəsnalıqı isə ondadır ki, o nə qədər əlçatmaz görünərsə də, onun parlaq zərrələri hər bir oxucunun qəlbine asanlıqla yol tapıb onun Vətən və millət sevgisini, milli və bəşəri dəyərlərə sayğı hisslərini alovlandırmağa qadirdir.

Cavanşir Feyziyev
Millət vəkili, fəlsəfə doktoru

Yerdən göyə bir baxış...

Poeziyamızın sönməz ulduzu Bəxtiyar Vahabzadənin əziz xatirəsinə



ni yaradaraq, onu bütöv Azərbaycanın Bəxtiyar Vahabzadə abidəsi təmsalında canlandırır. O, qranitdən deyil. Dünənədək bizimlə birlikdə nəfəs alan, nəfəslerimizi birləşdirib gurlandıran, iradəmizi toplayıb milli iradəyə çevirən canlı bir ruhdu: Azərbaycan torpağının şair obrazında zühur edən ruhu. İllər ötdükcə, yaratdığı sənətinə nə qədər ehtiyacımız olduğunu daha aydın dərk edirik. Həm də bir həqiqəti dərk edirik ki, zaman-zaman belə böyük şəxsiyyətləri yetişdirən Azərbaycan öz yenilməzliyini hər bir tarixi dövrdə daha qətiyyətlə təsdiq etmək qüdrətindədir.

Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığının mahiyyətinə vardiçə, şairin poeziya dünyasının incəliklərini aradıqca, bu ulu sənətkarı yetişdirən milli təməlin nə qədər qüdrətli olduğunu da görürük. Görürük ki, milli mədəniyyətimizin sanki bütün dalğaları gəlib Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında birləşir, burada okeanlaşaraq xalqın milli mənaəviyyatına və yaddaşına tamamilə yeni poetik biçimdə, yeni məzmun qapsamında, yeni ideya tutumunda, yeni bədii-estetik dəyərdə qayıdır. Bəxtiyar Vahabzadə dünyasında milli varlığımızın bu dərəcədə harmonik əks-səda verməsi - milli ədəbiyyatımızın öz zənginliyini saxlaya-saxlaya, daim yeniləşə bilməsi deməkdir. Belə bir

zülmətinə daxmasından nur saçan", "Şərqi cəhalet yuxusundan oyadan" Mirzə Fətəlinin mübarizə yolunu özünə örnək seçir.

Milli mədəniyyət, milli əxlaq və milli mənəviyyatımıza bu dərəcədə sadıq qalaraq, onların irəliyə doğru hərəkatında daha dərin ictimailəşdirici xüsusiyyətləri, müasirləşdirici tendensiyaları tapıb qabartmaq - Bəxtiyar Vahabzadə sözünün başlıca missiyasıdır. Buna görə də Bəxtiyar Vahabzadənin arxasında dayanan milli klassika sanki "zamanlara səpələnmiş" ayrı-ayrı fraqmentlər deyil, bütün enerjisini bir nöqtəyə toplayan gur işıqdır. Bu işıq - Dədə Qorqudan zəmanəmizə qədər saçılaraq, bütün mədəniyyət tariximizin yaradıcı gücünü səfərbər edir və məhz Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında özünün ən yüksək parlaqlığına çatır. Bəxtiyar Vahabzadə bir mütəfəkkir sənətkar olaraq, öz arxasında belə bir möhtəşəm irsin qüdrətini bütün varlığı ilə, qələminin gücü ilə hiss etdiyindəndir ki, onun poetik sözü bu qədər sərrast, qətiyyətli, özünə inamlı və həqiqətə sadıqdır. Belə bir sarsılmaz təməl üzərində yüksəldiyindəndir ki, Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycan mədəniyyətinin yaradıcılarına, Azərbaycan tarixinin həlledici hadisələrinə, milli varlığımızın təlatümlərinə bu qədər doğma, həs-

də, fikir də, janr da, bədii formanın bütün komponentləri də yeni və orijinaldır. Əlbəttə, mahiyyətcə, bu poeziya - ən kiçik janrlarından ən böyük janrlarına qədər ideyali poeziyadır. Milli-ideoloji başlanğıcı həmişə qüvvətli olmuş Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığı yüksək poetik sənətkarlıq keyfiyyətlərinə malik olmaqla yanaşı, həm də ideya-məzmun dərinliyi ilə seçilir. Bəxtiyar yaradıcılığına məxsus seçkin poetik xüsusiyyətlərdən başlıcası isə budur: əsərin əvvəlindən sonuna doğru ideya "hərəket edir", bu ideyanın sözbəsöz, sətirbəsətir inkişafı son bəndədə tam dolğunluğunda, həm də çox zaman paradoksal poetik nəticə ilə başa çatır. Oxucunu ehtizaza gətirən də elə budur. Əsərin son akkordunun novellaya xas gözlənilməz və cazibədar şəkildə bitməsi güclü poetik effekt yaradır və onun ideya-tapıntısı oxucu yaddaşında özünə əbədi "psixoloji yuva" qurur. Məsələn, ustadın böyük Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzuliyə həsr etdiyi, romantik duyğuların selində yaradılmış "Şəbi-hicran" poemasının "hərəket edən" ideyası günəş parlaqlığında yalnız son bəndədə belə açılır:

"...Gələndə Məhəmməd gəldin cahana, Gedəndə: Füzuli getdi - dedilər".

Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında orijinallığı yaradan digər xüsusiyyət - poetik təzadlardan bir sənətkar məharəti ilə istifadə edilməsidir (Müəllifin "Təzadlar" adlı ayrıca poeması da var). Şair sanki zidd dünyaları "toqquşdurur" ki, bu toqquşmadan qopan "qiğılıcımları" - "ideya toxumlarını" yığıb-toplaya bilsin. Ona görə də Bəxtiyar poeziyasının ümumi arxitektikasına gərilmiş bir ruh - drammatizm ruhu hakimdir. Bu drammatizm onun süjetli lirik şerlərində də, epik-monumental poemalarında da kifayət qədər qabarıqdır. "Əbədi heykəl", "İztirabın sonu", "Gülüstən", "Etiraf", "Ağlar güləyən", "Həyat - Ölüm", "Qəm içində sevinc", "Dörd yüz on altı", "Vətən mənəm, mən Vətənəm", "Muğam", "Atılmışlar", "Ləyaqət", "İki qorxu", "İstiqlal", "Şəhidlər" kimi əsərləri bu drammatizmi bütün ağırlığı ilə oxucuya çox uğurlu bir şəkildə təlqin edə bilir. Ancaq